

Сергій Карасевич, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри спортивних дисциплін

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито проблеми фізкультурно-спортивної діяльності у закладах середньої освіти та досвід її здійснення. Встановлено, що фізична культура і спорт виконують життєво важливі функції, консолідуючи молоде покоління навколо цінностей здорового способу життя. Важливе місце у дослідженнях, присвячених фізкультурі і спорту, займають положення про необхідність створення ефективної системи підготовки спортивного резерву. Доведено, що в наш час фізкультурно-спортивна діяльність значною мірою втратила характер масової, що обумовлено не особливостями соціально-економічної ситуації та освітньою практикою в галузі фізкультури й спорту.

Ключові слова: *фізична культура і спорт, заклади середньої освіти, фізкультурно-спортивна діяльність, молоде покоління, фізичне виховання.*

Літ. 11.

**Serhiy Karasyevych, Ph. D. (Pedagogy), Senior Lecturer of the Sports
Disciplines Department
Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**

EXPERIENCE OF THE IMPLEMENTATION OF PHYSICAL AND SPORT ACTIVITIES INTO SECONDARY EDUCATION ESTABLISHMENTS

The article reveals the problems of physical culture and sports activities in the secondary education institutions and the experience of its implementation. It is established that physical culture and sport perform the vital functions, consolidating the young generation about the values of a healthy lifestyle. The article highlighted a number of factors that limit the efficiency of process of physical education: theoretical and methodological (the imperfection of scientific and methodical work on optimization theory, methods and organization of physical education), program and regulatory (inadequate orientation of the educational process; content of the theoretical and a practical section; the qualification of the forms of the physical education process; planning of process of physical education; the organization of process of physical education; the rules of recruitment of study groups; control of the dynamics of physical fitness of the individual; assessment of physical education of personality, etc.) and management (irrational structure, which is manifested in the absence (cancellation) is required of organizations or their departments, employees, groups or overload; the uncertainty on the modern stage of society development of goals, objectives, hierarchies, functions, organizations, their divisions, employees, and the nature of the interaction between them) and possible ways of their elimination (solving organizational, legal and socio-economic problems, increase the standard of living, General culture of the young generation, including preserving their health). The author

identified three primary areas of school sports activities: 1) forms that are in some way connected with sports activities (organized sports school-based section of sports, sports events, sports festivals, sports competitions); 2) shape, having the relationship of physical activity with physical education (sections on General physical training, self-study General physical preparation); 3) forms, which are aimed at motor rehabilitation (training in special medical groups, gyms, walking and tempering procedure).

An important place in studies on physical education and sport occupy a position about necessity of creation of effective system of training of sports reserve. It is proved that nowadays sports activities to a considerable extent lost the character of a mass that is not due to the peculiarities of the socio-economic situation and educational practice in the field of physical culture and sports.

Keywords: *physical culture and sports; institutions of secondary education; physical culture and sports activities; young generation; physical education.*

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних труднощів, несприятливої екологічної обстановки, розмитості етичних цінностей, які поглиблюють тенденцію зниження рівня здоров'я населення, особлива роль в підготовці фізично і духовно здорової, соціально і професійно компетентної, творчо активної і мобільної, відповідальної і толерантної особистості приділяється фізичному вихованню учнівської молоді.

Питанням фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, які ґрунтуються на теорії фізичного виховання й спорту, на медико-біологічних основах фізичного виховання, присвячено праці А. Астахова, Г. Безверхньої, В. Баландіна, Т. Водолажського, В. Зінов'єва, Н. Кирилова, М. Короткевич, Л. Лубишевої, В. Матвєєва, Б. Міхаєва, В. Находкіна, К. Петрова, Т. Ротерс, В. Сутули, Н. Фоміна, А. Чуби та ін. Науковці зазначають, що в цілому система фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах не відповідає сучасним вимогам у зв'язку з дією низки об'єктивних чинників: зростанням гіподинамії школярів, зумовленої подальшою інтенсифікацією їх розумової праці, з одного боку, і зниженням рухової активності – з іншого, що викликає такі тривожні явища, як серцево-судинні захворювання, ожиріння, порушення постави та ін.; недостатньою кількістю уроків фізичної культури; масовим падінням інтересу школярів до фізичної культури в зв'язку з появою інших, більш сильних інтересів; слабкою матеріальною базою.

Тенденції і перспективи розвитку фізичного виховання у загальноосвітньому навчальному закладі та вищому навчальному закладі

розкрили В. Бальсевич, В. Гвоздьов, О. Грачов, С. Зубков, Л. Лубишева, О. Мільштейн, В. Платонов. Науковці висвітлили низку чинників, які обмежують ефективність функціонування процесу фізичного виховання: теоретико-методичні, програмно-нормативні та управлінські.

Узагальнив ці недоліки С. Зубков. На рівні ідеологічних основ систем фізичного виховання він відмічає недосконалість цільових установок, завдань і принципів, які обумовлені потребою-мотиваційною сферою особистості. На рівні теоретико-методичних основ відмічається недосконалість наукової та методичної роботи щодо оптимізації теорії, методики, організації фізичного виховання. На рівні програмно-нормативних основ систем фізичного виховання відмічається недосконалість: спрямованості навчально-виховного процесу; змісту теоретичного і практичного розділів; кваліфікації форм процесу фізичного виховання; планування процесу фізичного виховання; порядку організації процесу фізичного виховання; правил комплектування навчальних груп; контролю динаміки фізичної підготовленості особистості; оцінки фізичного виховання особистості та ін. На рівні управління системою фізичного виховання називаються недоліки, які характеризуються нераціональною структурою, що проявляється у відсутності (скасуванні) необхідних організацій чи їх підрозділів, працівників, груп або в їх перевантаженні; невизначеністю на сучасному етапі розвитку суспільства мети, завдань, ієрархії, функції організацій їх підрозділів, працівників та характеру взаємодії між ними; відсутності бажання на практиці впроваджувати в навчальний процес прогресивні форми і методи фізичного виховання з урахуванням інтересів та вимог сучасних програм [7, 104].

Усунення цих недоліків пов'язане з вирішенням організаційно-правових і соціально-економічних проблем, підвищенням рівня життя, загальної культури молодого покоління, зокрема й зі збереженням їх здоров'я.

Мета статті – розкрити проблеми фізкультурно-спортивної діяльності у закладах середньої освіти та досвід її здійснення.

Результати дослідження. Стан здоров'я і фізичного розвитку школярів викликає сьогодні цілком зрозумілу тривогу в суспільстві. Погіршення стану здоров'я молодого покоління є результатом впливу не тільки соціально-економічних і екологічних чинників, а й наслідком серйозних недоліків в організації фізичного виховання дітей. Тому останніми роками система підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічних ВНЗ піддавалася обґрунтованій критиці [11, 33].

Виклад основного матеріалу. За даними наукових досліджень проведених В. Бальсевич, Л. Лубишевою, останніми роками в системі шкільної освіти спостерігається різке погіршення стану здоров'я і фізичної підготовленості учнівської молоді [2, 19]. Науковці такий стан здоров'я учнів пов'язують із тим, що нині в загальноосвітньому навчальному закладі усталилася практично єдина форма фізичного виховання – урок, який не є ідеальною формою організації роботи з фізичного виховання. По-перше, сучасний урок вимагає модернізації за змістом і методами організації, по-друге, необхідно реалізувати й інші форми роботи. В. Зінов'єв наводить основні недоліки уроку в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: слабке використання потенціалу оволодіння інтелектуальним компонентом фізичної культури; недостатню концентрацію на створенні умов для переростання навчального процесу в процес фізичного самовдосконалення; слабо виражений світоглядний аспект фізкультурних занять, що не здійснює істотного впливу на формування ціннісних орієнтацій, переконань, інтересів і потреб в галузі фізичної культури; часто відверте, неприховане вихолощення загальноосвітнього характеру, зведення ролі уроку до утилітарного засобу активного відпочинку, боротьби з розумовою втомою і наслідками гіподинамії [6, 44].

З наведених причин урок фізичної культури перестав бути загальноосвітнім предметом, а, отже, й основною формою фізичного виховання. Подібної думки дотримуються А. Астахов, В. Бальсевич. Вони вважають, що шкільні уроки, які проводяться в традиційній формі, через свої організаційні і дидактичні

особливості в кращому випадку вирішують задачу навчання окремим видам рухів, й не забезпечують учням потрібного тренувального ефекту [1; 2].

Незважаючи на те, що уроки на основі фізкультурно-спортивної діяльності припускають прояв учнями певної самостійності і самовираження, повної свободи вибору форм і регламенту школярам надати не можна. Як правило, діти, особливо в молодшому шкільному віці, в своїй поведінці ще не закріпили суспільно-корисні прагнення і навички, пов'язані з фізичною активністю [1, 26].

Результати численних досліджень (В. Бальсевич, М. Віленський, В. Видрін, Л. Лубишева, В. Серіков та ін.), свідчать про те, що реальний обсяг рухової активності сучасної молоді не забезпечує повноцінного й гармонійного фізичного розвитку і не сприяє зміцненню їх здоров'я.

Одним з напрямів вирішення питання збільшення рухової активності учнів є організація і проведення в загальноосвітньому навчальному закладі фізкультурно-спортивної роботи в режимі навчального дня і в позаурочний час [4, 4].

У результаті проведеного аналізу науково-методичної літератури (О. Артемович, Р. Ахметов, Б. Бабешко, Ж. Білокопитова, Н. Бомова, В. Завадич, Д. Лоуренс, Н. Москаленко, Г. Олефір, С. Операйло, А. Сватъєв, Б. Шиян з проблем фізичної культури та спорту нами виділено три основних напрями шкільної фізкультурно-спортивної діяльності.

У перший напрям входять ті форми, які певним чином пов'язані зі спортивною діяльністю. До них належать організовані на спортивній базі шкіл секції за видами спорту, фізкультурно-спортивні свята, фестивалі спорту, спортивні змагання. Одним з найпоширеніших видів фізкультурно-спортивної діяльності школярів є футбол, що проводиться в будь-який час року в вечірній час або у вихідні дні.

Форми, що мають взаємозв'язок фізкультурно-спортивної діяльності з фізичним вихованням, належать до другого напрямку. До їх складу входять секції із загальної фізичної підготовки, самостійні заняття загальною фізичною підготовкою. Зміст цих фізкультурно-спортивних заходів передбачає

вдосконалення фізичних якостей, навчання яких здійснюється на заняттях з фізичного виховання. Самостійні заняття загальною фізичною підготовкою, які використовуються в фізкультурно-спортивній діяльності школярів дозволяють не тільки зменшити руховий голод, але є активним відпочинком [1, 46].

До цієї самої форми фізкультурно-спортивної діяльності школярів, переважно старших класів, можна віднести заняття з обтяженнями. Використання занять засобами атлетичної гімнастики є наслідком розвитку «фітнес-буму». Медико-біологічними чинниками цих занять є корекція ваги тіла, підтримання м'язового тонусу і зміцнення здоров'я.

Третій напрям фізкультурно-спортивної діяльності школярів об'єднує в собі ті форми, які спрямовано на рухову реабілітацію. Це заняття в спеціальних медичних групах, тренажерних залах, прогулянки і загартовуючі процедури [1, 48].

У процесі вивчення наукової літератури з проблем фізкультурно-спортивної діяльності школярів (А. Астахов, Т. Водолажський, М. Зубалій, Г. Панченко, В. Столяров та ін.) нами класифіковано сучасні її форми і види: за регулярністю використання, за характером застосування, за способом організації, за місцем застосування в загальноосвітньому навчальному закладі.

За регулярністю використання фізкультурно-спортивна діяльність школярів може здійснюватися щодня, кілька разів на тиждень, у вихідні дні та канікулярний час. До щоденних фізкультурно-спортивних занять належать ранкові зарядки і домашні заняття, спрямовані на рухову реабілітацію. У цьому випадку йдеться про виконання школярами щоденних піших прогулянок, вправ, що формують поставу або тренують зір тощо.

До позакласної форми фізкультурно-спортивної діяльності школярів, що здійснюється декілька разів на тиждень належать організовані на спортивній базі загальноосвітнього навчального закладу секції із загальної фізичної підготовки, заняття в спеціальних медичних групах, годинник здоров'я, самостійні заняття загальною фізичною підготовкою тощо.

Традиційним фізкультурно-спортивним заходом, проведеним не частіше, ніж один раз на тиждень, є день здоров'я. Зазвичай, в день здоров'я включається крос –

влітку, лижний забіг – взимку й атракціони. Ще рідше організуються фестивалі спорту і здоров'я. Застосування засобів спорту в фізкультурно-спортивній діяльності школярів здійснюється шляхом спрощення правил гри, зменшення обсягу навантажень, й зменшення майданчиків для гри. Завдання днів здоров'я і фестивалів спорту полягає в тому, щоб забезпечити розширення обсягу рухової діяльності учнів і організації їх активного відпочинку.

За характером застосування позакласна фізкультурно-спортивна діяльність школярів поділяється на групові, індивідуальні та сімейні заняття. Групові заняття організуються для проведення спортивних, рухливих, а також народних ігор. Останніми роками питанням застосування народних ігор приділяється велика увага. Вони використовуються у час проведення спортивних та ігрових свят, годинника здоров'я і на активних рухових перервах [1, 50].

У процесі фізкультурно-спортивної діяльності школярів, що здійснюється групами учнів, можуть утворюватися громадські, фізкультурно-спортивні об'єднання – клуби. Сьогодні це вже поширена форма позакласної фізкультурно-спортивної роботи.

Індивідуальні фізкультурно-спортивні заняття школярів здійснюються самими школярами у вільний від навчання час, вдома, у дворі або на шкільних, спортивних майданчиках. Такі заняття можуть бути запланованими учителем фізичної культури і виконуватися в обсязі домашніх завдань, які учень повинен виконувати самостійно [1, 61].

До індивідуальних видів фізкультурно-спортивної діяльності школярів належать: піші прогулянки, заняття оздоровчим бігом, катання на ковзанах і на лижах, плавання, велосипедні прогулянки тощо.

Сімейними видами фізкультурно-спортивної діяльності можуть бути всі ті види, які належать до індивідуальних і групових форм фізкультурно-спортивної діяльності.

Крім того, фізкультурно-спортивна діяльність школярів поділяється на заходи і вправи, які здійснюються в режимі навчального дня, і позакласні, самостійні форми.

За місцем застосування фізкультурно-спортивна діяльність здійснюється в спортивному залі загальноосвітнього навчального закладу, на пришкольній ділянці, спортивному майданчику або в класі, при проведенні фізкультурних пауз під час уроків із загальноосвітніх предметів.

Вищевикладений матеріал дозволяє зробити висновок, що в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах накопичено багатий досвід здійснення фізкультурно-спортивної діяльності. Тому при організації та проведенні уроків з фізичної культури на основі фізкультурно-спортивної діяльності вчителю в першу чергу необхідно в повному обсязі використовувати цей досвід.

На жаль, в педагогічній роботі фізкультурно-спортивна діяльність не завжди використовується як рівноправна поряд з іншими засобами виховання і розвитку дітей. Як показали дослідження В. Наумчук, В. Находкіна, О. Чуби, недостатньо уваги приділено розробці теорії спортивно-ігрової діяльності. Тут, на думку В. Находкіна, простежуються дві проблеми: по-перше, віковий аспект, тобто обґрунтування значення фізкультурно-спортивної діяльності для дітей шкільного віку, особливо підлітків; по-друге, питання про педагогічну характеристику компонентів спортивної гри і механізми її впливу на розвиток особистості [9, 39].

Різним аспектам проблеми фізкультурно-спортивної діяльності та її ролі в формуванні та розвитку особистості присвячено дисертаційні дослідження (С. Волкова, Г. Генсерук, М. Данилко, Д. Диновський, А. Драчук, Л. Іванова, Р. Карпюк, М. Карченкова, А. Кравченко, Б. Курдюков, В. Находкін, Л. Сущенко, О. Тимошенко та ін.). У розглянутих роботах з проблем фізичної культури і спортивної діяльності виділяються і розглядаються умови її ефективності у вирішенні багатьох проблем формування та розвитку особистості – ціннісні орієнтації, здоров'я, соціальна активність тощо.

Дослідження В. Находкіна показують, що фізкультурно-спортивна діяльність впливає майже на всі психологічні процеси. У рухливих і спортивних іграх активно розвиваються сенсорні процеси дитини. Розвиваються в умовах ігрової діяльності гострота зору, слух. В активній грі

розвиваються також мислення і фантазія. Ігрова діяльність створює сприятливі умови для розвитку і вдосконалення різноманітних рухів школяра. Третьою ознакою провідної діяльності є те, що від неї найтіснішим чином залежать в певний період розвитку основні психічні зміни особистості [8, 39].

Особливістю робіт із фізкультурно-спортивної діяльності є те, що при розгляді різних аспектів її організації більшість авторів орієнтуються на результати цієї діяльності. Саме результати фізкультурно-спортивної діяльності розглядаються як чинник розвитку морально-вольових якостей підлітків.

Намічена сьогодні тенденція на зниження інтересу у школярів до традиційних форм фізичного виховання і недостатня освіченість у сфері фізичної культури, обмежує можливість формування у школярів усвідомленої потреби в фізичному самовдосконаленні і виробленні прагнення до здорового способу життя. В умовах, що склалися, виникає необхідність в переосмисленні проблеми фізичної підготовленості школярів, їх ставлення до власного здоров'я.

На думку вчених, які досліджують питання фізичної культури (В. Бальсевич, М. Віленський, В. Лях та ін.), організація системи фізичного виховання в загальноосвітньому навчальному закладі протягом тижня повинна включати такі елементи:

- урок, що проводиться у формі академічного заняття, на якому учням пропонувалися б зведення з історії фізичної культури, гігієни фізичних вправ, фізіології рухів, біомеханіки;

- урок, який носить інструктивно-методичний характер і проводиться у формі навчальної практики. На цьому уроці учні освоюють доступні і необхідні в прикладному відношенні знання з методики тренування, методики освоєння різних вправ, методики виховання основних рухів і рухових якостей тощо. Тут учні не просто засвоюють методичні знання, а й здійснюють спроби їх використання на практиці (наприклад, при складанні та випробуванні комплексів вправ з розвитку фізичних якостей або комплексів вправ, що підходять для освоєння техніки будь-якої рухової дії);

- крім указаних двох уроків, повинно бути ще не менше трьох занять, які

за своєю формою можуть не бути уроками, але повинні мати місце в навчальному розкладі, в першій або другій половині навчального дня і бути обов'язковими для всіх школярів. Головна спрямованість даних занять – спортивно-оздоровча. У процесі їх проведення повинні також закріплюватися знання і вміння, набуті на уроках фізкультури [3; 5; 10].

Усі ці заняття разом повинні складати обов'язковий мінімум фізкультурних занять, організованих в рамках навчальної роботи з фізичної культури в загальноосвітньому навчальному закладі. Поряд з ними необхідно створювати умови для здійснення всіх інших форм позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання школярів, в процесі яких на частку кожного учня має припадати не менше 6 годин на тиждень. Важливе місце повинні зайняти самостійні форми занять школярів фізичними вправами. Але найголовнішою їх перевагою є те, що при правильному підході до реалізації цих форм відкриваються широкі можливості для вирішення індивідуалізації занять фізичною культурою [6, 46].

Для того, щоб здійснювався успішний розвиток самостійних форм організації фізичної культури, необхідно спрямувати зусилля на формування мотиваційно-ціннісної сфери особистості, оволодіння школярами знаннями і вміннями в галузі грамотної організації самостійних занять.

Отже, досить чітко визначилися такі цілі та завдання роботи в організації фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі: забезпечення (створення умов) процесу оволодіння учнями навичками, вміннями і знаннями виховної, розвивальної, навчальної, оздоровчої діяльності для подальшого використання їх в процесі особистісного самовдосконалення.

До завдань, що вимагають комплексного вирішення, В. Зінов'єв відносить такі: оцінку індивідуального рівня рухової підготовленості учнів; аналіз динаміки зміни розвитку рухових якостей у ході навчального процесу; визначення відповідності рухової підготовленості учнів певним вимогам; проведення масових обстежень школярів з метою аналізу рівня їх рухової підготовленості; виявлення ефективності застосування чинних програм фізичного виховання; вивчення

результатів діяльності вчителів фізичної культури; здійснення спортивного відбору з учнів загальноосвітніх навчальних закладах [6, 49].

Висновки. Досвід здійснення фізкультурно-спортивної діяльності у закладах середньої освіти показав, що фізична культура і спорт виконують життєво важливі функції, консолідуючи всі вікові групи населення (і, що особливо важливо, молоде покоління) навколо цінностей здорового способу життя. Важливе місце у дослідженнях, присвячених фізкультурі і спорту, займають положення про необхідність створення ефективної системи підготовки спортивного резерву, що, по суті, є базою для розвитку спорту вищих досягнень і обумовлює певний підйом в галузі науково-педагогічних досліджень проблем педагогіки спорту, фізичного виховання і освіти молоді.

Науковці доводять, що в наш час фізкультурно-спортивна діяльність значною мірою втратила характер масової, що обумовлено не тільки особливостями соціально-економічної ситуації, а й тим, що освітня практика в галузі фізкультури й спорту недостатньо чітко зорієнтована на формування у майбутніх учителів готовності до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Відтак перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астахов, А. В. Формирование готовности будущих учителей физической культуры к физкультурно-рекреативной деятельности в школе: дисс. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Астахов Александр Викторович. – Калуга, 2008. – 209 с.
2. Бальсевич, В. К. Спортивно ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. 2003. № 5. С. 19–22.
3. Бальсевич, В. К. Физическая культура для всех и каждого / В. К. Бальсевич – М. : Физкультура и спорт, 1988. – 208 с.

4. Валиева, В. К. Формирование готовности студентов педвузов к физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе: дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Валиева Валентина Кузьминична. – Чебоксары, 2006. – 245 с.

5. Виленский, М. Я. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей : учеб. пособ. / М. Я. Виленский, Р. С. Сафин. – М. : Высшая школа, 1989. – 159 с.

6. Зиновьев, В. А. Формирование готовности старшеклассников к самостоятельной физкультурно-спортивной деятельности в целостном педагогическом процессе общеобразовательной школы: дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Зиновьев Владимир Анатольевич. – Нижний Новгород, 2006. – 186 с.

7. Зубков, С. А. Шляхи удосконалення управління фізичним вихованням у вищих навчальних закладах / С. А. Зубков // Проблеми освіти. 2009. – Вип. 61. – С. 104–110.

8. Маслюк, Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: дис. ... канд. пед. наук / Маслюк Руслан Вадимович. Умань, 2015. 286 с.

9. Находкин, В. В. Педагогические условия формирования нравственно-волевых качеств у подростков в процессе физкультурно-спортивной деятельности: дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Находкин Василий Васильевич. Якутск, 2003. 151 с.

10. Столяров, В. И. Инновационные проекты и программы повышения воспитательной роли детско-юношеского спорта: отечественный и зарубежный опыт / В. И. Столяров // Спортивно-патриотическое воспитание и адаптивная физкультура и спорт детей и подростков: [сб. ст. и докл.] / [отв. ред. В. Ш. Сургуладзе]. – М.: ООО «СТК», 2010. – С. 49–74.

11. Федулина И. Р. Подготовка будущих учителей к руководству физкультурно-оздоровительной деятельностью школьников: дисс. ... канд. пед. наук / И. Р. Федулина Уфа, 2001. 224 с.

REFERENCES

1. Astahov, A. V. (2008). Formirovaniie hotovnosti budushchikh uchitelei fizicheskoi kultury k fizkulturno-rekreativnoi deiatelnosti v shkole [Formation of readiness of the future teachers of physical culture to physical-recreational activities in school]. *Candidate's thesis*. Kaluha, 209 p. [in Russian].
2. Balsevich, V. K., Lubisheva, L. I. (2003). Sportivno orientirovannoe fizicheskoe vospitaniie: obrazovatelnyi i sotsialnyi aspekty [Sports oriented physical education: educational and social aspects]. *Theory and practice of physical culture*, no 5. pp. 19–22 [in Russian].
3. Balsevich, V. K. (1988). *Fizicheskaya kultura dlya vseh i kazhdoho* [Physical education for everyone]. M.: Physical Education and Sport, 208 p. [in Russian].
4. Fedulina, I. R. (2001). Podgotovka buduschih uchiteley k rukovodstvu fizkulturno-ozdorovitel'noy deyatel'nostyu shkolnikov [Preparation of future teachers to the management of physical-health activity of schoolchildren]. *Candidate's thesis*. Ufa, 224 p. [in Russian].
5. Masliuk, R. V. (2015). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v systemi «pedahohichniy koledzh – pedahohichniy universytet» [Professional training of future teachers of physical culture in the system of «pedagogical College and pedagogical University»]. *Candidate's thesis*. Uman, 286 p. [in Ukrainian].
6. Nahodkin, V. V. (2003). Pedagogicheskie usloviya formirovaniya nravstvenno-volevyih kachestv u podrostkov v protsesse fizkulturno-sportivnoy deyatel'nosti [Pedagogical conditions of formation of moral and volitional qualities in adolescents in the process of sports activities]. *Candidate's thesis*. Yakutsk, 151 p. [in Russian].
7. Stolyarov, V. I., Surguladze, V. Sh. (2010). Innovatsionnyie proekty i programmyi povyisheniya vospitatel'noy roli detsko-yunosheskogo sporta: otechestvennyiy i zarubezhnyiy opyt [Innovative projects and programs to improve the educational role of youth sports: domestic and foreign experience]. *Sports and*

Patriotic education and adaptive physical education and sports of children and adolescents. M.: OOO «STK», pp. 49–74. [in Russian].

8. Zinovev, V. A. (2006). Formirovaniie hotovnosti starsheklassnikov k samostoiatelnoi fizkulturno-sportivnoi deiatelnosti v tselostnom pedahohicheskom protsesse obshcheobrazovatelnoi shkoly [Formation of readiness of students to independent physical culture and sports activities in complete pedagogical process of comprehensive school]. *Candidate's thesis*. Nizhnii Novhorod, 186 p. [in Russian].

9. Zubkov, S. A. (2009). Shliahy udoskonalennya upravlinnya fizychnym vyhovanniam u vyshhyh navchalnyh zakladah [Ways to improve the management of physical education in higher educational institutions]. *Problem of education*. Vol. 19. pp. 104–110. [in Ukrainian].

10. Valieva, V. K. (2006). Formirovaniie hotovnosti studentov pedvuzov k fizkulturno-ozdorovitelnoy i sportivno-massovoy rabote v obscheobrazovatelnoy shkole [Formation of readiness of students of pedagogical institutes to physical-improving and sports-mass work at comprehensive school]. *Candidate's thesis*. Cheboksaryi, 245 p. [in Russian].

11. Vilenskiy, M. Ya., Safin, R. S (1989). *Professionalnaya napravlennost fizicheskoho vospitaniya studentov pedahohicheskikh spetsialnostey* [Professional orientation of physical education of students of pedagogical specialties]. Moscow: Vysshaya shkola, 159 p. [in Russian].